

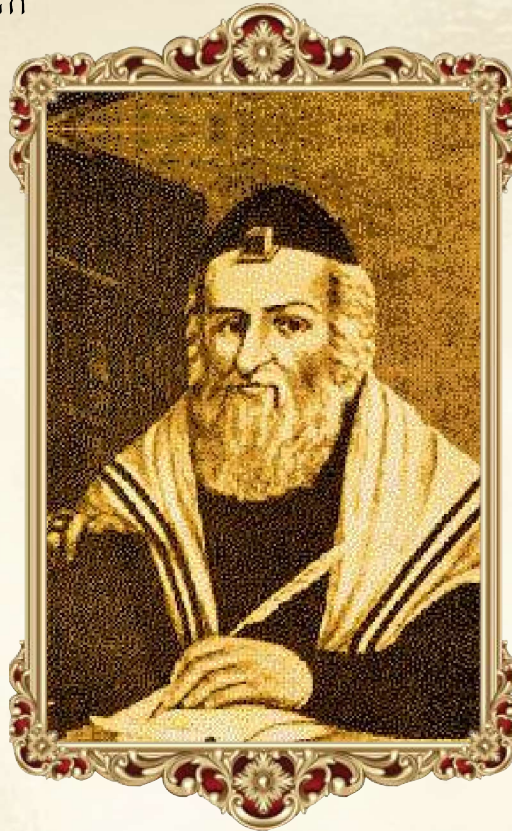
עלית תלמידי הגר"א ומטרתה

הרב יצחק ברזילי

פרק ראשון

דורש אין זה - מבצל דבעי דרישה

הנה בהתבוננות מעמיקה בכתבי הגר"א והתלמידים ומעשיהם בארץ בתקופה של שנת תק"ע - ת"ר, משתקפת האמונה היוקדת, ולפיה במעשיהם הם פועלים לקרב את הגאולה באתערותא דלתתא, וכמאמר הגר"א על הפסוק: "לשכנו תדרשנו ובאת שמה" - "ונאמר, לשכנו תדרשו, משמע בעצמן ידרשו בתחילה צריך דרישה, ואחר כך- אשר יבחר ה', והקב"ה מסכים^[8]". וכך כתב המגיד מישרים הנודע ר' בן ציון יאדלר זצ"ל - "היה אאמו"ר שמח שמחה גדולה ונתן תודה להקב"ה שהזמין לו לעלות לא"י יחד עם נכד הגר"א שהיה הראש והראשון שעורר לעלות לא"י, והיה דורש לפני תלמידיו את הפסוק: "שובה אלי ושובה אליכם" (מלאכי ג) שהקב"ה רוצה שנשוב לא"י, ואח"כ ישוב הוא

לאחרונה נכתבו כמה מאמרים וספרים, והתעורר שוב פולמוס ישן בנוגע לפרשת עליית תלמידי הגר"א, האם היתה זו עליה לשם התעלות בתורה בפרישות מחיי עולם גרידא, או עלייה גם לשם קירוב הגאולה. כמרכן נידונה השאלה האם עלו במצוות הגר"א, אם לאו. ובין השאר נידונה המחלוקת סביב ספר 'קול התור', המיוחס לר' הלל ריבלין משקלוב. הרבה חקרתי ודנתי בנידון, ורציתי להציג בס"ד כמה תובנות חדשות ודקדוקים במקורות ישנים גם חדשים שלא הובהרו כל צרכם, ובכך להאיר באור חדש את פרשת עלייתם ופועלם במסירות נפש בהקמת וביסוס יישוב ארץ ישראל תחת רעב ושבי מכת דבר ורעידות אדמה, ללא הזדקקות לספר 'קול התור', אשר על מידת מהימנותו ויחסו לבית מדרשו של הגר"א ניטש, כאמור, ויכוח, ועוד חזון למועד.

[א] אדרת אליהו, דברים יב, ה. הגר"א עצמו פעל להביא לימות המשיח באתערותא דלתתא. רבי בצלאל לנדוי בספרו תולדות הגר"א (עמוד ק) מביא את נוסח המכתב שכתב הרה"ג רבי שמואל העליר מצפת ביום י"ד טבת תרל"ו, אל הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר, וז"ל: "והנני מעיד עלי שמים וארץ, כי כמה פעמים שמעתי מהגאון החסיד רבי ישראל משקלוב זצ"ל מחבר ספר פאת השלחן, ששמע מפי הגאון האמיתי החסיד רבנו אליהו מוילנא זיע"א, כי אילו היה עולה הדבר בידו היה מבטל תורה ותפלה ומסבב מעיר לעיר וממדינה למדינה לבטל החרם דר' גרשום בענין איסור לשאת שתי נשים, כי ע"י ביטול החרם תהיה התקרבות הגאולה. וגם להשפיע שהכהנים ישאו כפיהם לברך ברכת כהנים בכל יום. ע"כ. כמו כן הגר"א סבר שהדפסת ספרו על ספר"צ והפצתו תקרב הגאולה".

לעלות^[א]. וכן במכתב ר' ישראל משקלוב, באגרתו הידועה לעשרת השבטים: "שכל הדברים צריך התעוררות תחלה מלמטה".

התנערי מעפר קומי - בנוסף לרצון של רבנו הגר"א עצמו לעלות ולשכון כבוד תורתו בירושלים ע"ה^[ב] - רצון ממנו חזר בו אחר שראה שמשמים לא מסכימים לכך^[ג] - הרי בביאורו על ספרא דצניעותא, שם הוא מדבר רבות על צורת הגאולה העתידה וסודות ב' המשיחין, כותב הגר"א: "כי מעת שחרב הבית יצאה רוחנו עטרת ראשנו ונשאנו רק אנחנו הוא גוף שלה בלא נפש. ויציאה לחוץ לארץ הוא הקבר ורימה מסובבת עלינו ואין בידינו להציל מן העובדי כוכבים האוכלים בשרינו. ומכל מקום היו חבורות וישיבות גדולות עד שנרקב הבשר והעצמות נפזרו פיזור אחר פיזור. ומכל מקום היו עדיין העצמות קיימות שהתלמידי חכמים שבישראל מעמידי הגוף עד שנרקבו העצמות

כביכול אלינו וירחמנו, וכדמסיים שם הכתוב - 'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא'^[ד]."

וזהנה, תלמידי הגר"א פעלו והשתמשו במילים הללו - 'אתערותא דלתתא':

בעניין בנין ירושלים: "ותקומו ותרחמו ציון כי עת לחננה לרצות אבניה ואת עפרה יחוננו. ובאתערותא דלתתא תליא מלתא לעורר אתערותא דלעילא לבנות הנהרסות^[ה]".

בעניין הקץ המגולה - נטיעות: "מסורת בידינו מאבותינו, ובקיום התורה הק' באה"ק בכל הלכותיו וחוקותיו במצות התלויות באה"ק, אז תתחזק ותתקשר ותתייחד הכל ואז השפע יורד ממקור הברכות [...] ובאתערותא דלתתא תליא מלתא לעורר אתערותא דלעילא, ועד מתי תהיה ארצנו הק' חריבה ושוממה ועם ה' למשל, לחרפה ולשנינה^[ו]".

בענין קיבוץ גלויות ועשרת השבטים - עצם בואם במסירות נפש והשפעה על אחרים

[ב] נדפס בסוף משניות תפארת ציון זרעים.

[ג] "גנוי ירושלים" ח"ב, אגרת א'.

[ד] ש. בארון, הישוב היהודי בירושלים עמוד 304, מכתב תלמידי הגר"א למושה מונטיפיורי לעודדו לרכוש קרקעות.

[ה] ארגון רוזני וילנא - בעיר וילנא נוסד ארגון בשם 'רוזני וילנא', שעבד בחשאיות ובמסירות רבה להיות לעזר לכל הבאים בשערי ארץ ישראל. העומדים בראשם היו האנשים הקרובים ביותר לגאון מוילנא עוד בחייו. במכתב משנת תקצ"ו - שנת "מל יקותיאל" - הם כותבים שהארגון הוקם לפני ארבעים שנה - היינו שנת תקנ"ו, עוד בחיי הגאון מוילנא, שנסתלק בשנת תקנ"ח. בראשו עמדו נגידים שהיו גבאי קהילות, סוחרים ובנקאים יהודים עתירי ממון ובצידם כיהנה הנהגה רוחנית של גדולי תורה. כולם פעלו בהתנדבות, תוך סיכון ממש, כעדותם, מהשלטונות. כל הנגידים שעמדו בראש הארגון היו בעלי זיקה למושפחת הגר"א.

[ו] תולדות יצחק מר' יצחק כהנא, בהקדמה. וכן כתב רבנו באגרת הידועה לבני משפחתו: "ואם ירצה ה', אם אזכה להיות בירושלים עיר הקדשאצל שער השמים, אבקש בערך כאשר הבטחתי". את אהבתו וחיבתו לירושלים עיר הקודש יכולים ללמוד מדבריו על מרדכי הצדיק בבחי' "הוא - היה אומר", בפירושו למגילת אסתר הוא מדבר על געגועיו של מרדכי לחזור ארצה. אשר הגלה מירושלים - אומר כאן ג' פעמים - אשר הגלה מירושלים... אשר הגלתה... אשר הגלה - להודיע חיבת א"י עליו, שבכל פעם חזר לירושלים והיה נגלה ג' פעמים. וז"ש בנמרא שגלה מעצמו, כלומר, מדעתו, שחזר לא"י, משום כך נגלה פעם שנית, וכן פעם שלישית. ובביאורו לישעיה א' כתב: "אמר שלשה אלו נגד ישראל שגלו מא"י ומערים שבא"י ומירושלים, ולכך תקנו - גלינו מארצינו - זו א"י, 'ונתרחקנו מעל אדמתנו' - ירושלים, 'ואין אנו יכולין לעלות בו' - אל בית המקדש. וכן יש לציין את האסיפה בשנת תק"ל בוילנא על ישוב האשכנזים בירושלים, בה נשלח ר' עזריאל סבו של ר' ישראל משקלוב, ואכמ"ל.

[ז] בהקדמת בניו לביאורו לשו"ע או"ח, ירושלים תשכ"ז, א ע"א - "לעת זקנתו שאלתיו פעמים רבות מדוע לא נסע לארץ הקדושה ולא ענני. פעם אחת הפצרתי בו הרבה. והשיבני: אין לי רשות מן השמים". בפרשת האזינו כותב הגר"א על העליה של עם ישראל לארץ ישראל, שרק שם גילוי עיקר התורה, וכן לע"ל במהרה בימינו **אם ירצה ה'**.

לנפול, ועתה כבר הגיעה להזמן של 'קום בתולת ישראל' [ט].

וכך רואים בדברי תלמידו הגדול המקובל רבי מנחם מנדל משקלוב, בסיום הקדמתו להגהות הגר"א על השלחן ערוך חלק יורה דעה, שנדפסו בשנת תקס"ו, זמן קצר אחר עלותו ארצה, בה מביע הוא את תקוותו, לעלות בקרוב לארץ-ישראל לא רק כעליה פרטית אלא כעליה כללית. את הצלחת המהלך הזה הוא תולה ברבו הגר"א - "וזכות אדמו"ר הגאון ז"ל יעמוד לי ולכל ישראל לשוב למקומנו האמיתי אל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחיל ה' לאבותינו. ויחד לבבנו שם לאהבה וליראה אותו בלבב שלם, ויחזיר לנו מצוותינו לעבוד

אותו באמת ובתמים" [י], ויכרית כל הקמים המבדילים בין רם על כל רמים ובין הבנים אשר בעפר נתונים, כי הוא מנחם ציון בבנין ירושלים ובבנים". האמרה הזו, ולפיה הבנים נתונים בעפר, תואמת לגמרי את דברי הגר"א, שחוץ לארץ היא

ולא נשאר אלא תרוד רקב מאתנו ונעשה עפר שחה לעפר נפשנו. ואנחנו מקוין עתה לתחית המתים התנערי מעפר קומי כו' (ישעיה נ"ב) ויערה רוח ממרום עלינו [יא].

והנה כשנתבונן בדבריו הקדושים נבחין, כי הגר"א מוסיף במילה אחת בסוף דבריו את המילה כו' אחר תיבות 'התנערי מעפר קומי'. כוונתו להמשך הפסוק בישעיה, שם כתוב "קומי שבי ירושלים". והיינו שהגר"א בדבריו על תחיית המתים, אינו מדבר על תחיית המתים שאנחנו מתפללים עליה ג"פ בכל יום, שזה ודאי יתקיים לעתיד לבוא, אלא כוונתו בפשטות על ראשית דבריו, שעם ישראל בחוץ לארץ נמשלים למי

שנמצא בקבר, ולא נשאר מעם ישראל כלום, רק עפר ורקב, ועתה מקווים לתחית המתים. מעתה, 'התנערי מעפר קומי' וכו', משמעו לצאת מהקבר של חוץ לארץ ולעלות לירושלים, ואז יערה עלינו רוח ממרום - כשיבנה בית המקדש בב"א - רוחנו ועטרת ראשנו כנ"ל.

חורבת רבי יהודה החסיד | ה'תרצ"ט

וכן כתב רבי חיים מוולוז'ין בשם הגר"א, "שמעתי מרבנו [הגר"א] על הפסוק 'נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל', דרשו חז"ל: 'נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל', כי עדיין היא נופלת עד שתגיע למדרגה התחתונה ולא תוכל עוד

[ח] ביאור הגר"א לספרא דצניעותא, עמ' לז. (מהדורת וילנא תרע"ג).

[ט] סוף ספר כתר ראש עמ' יז.

[י] וע"ד שכתב הגר"א על הפסוק "פן אפשיטנה ערומה" (ישעיה נ"ה): "היינו מן המצוות, שהוא לבוש אל הנפש, כי בגולה אינו יכולין לקיים המצוות כתיקונן".

דגאולה^[יב], ובנו והחבריא שלו קוראים לבית הכנסת באותו חורבה 'מנחם ציון' כאות לכך. בפזמון שכתב על החורבה נאמר - "ראש מחשבתי עתה לגמור^[יג]".

והנה באגרת ששלחו מנהיגי העדה אחר

שקבלו הפיראמן בשנת תרצ"ו ממלך מצרים לבנות החורבה, בשנת 'אקבץ' שלו לנקבציו^[י] [היינו שהם הנקבצים הראשונים ומקווים שה' יוסיף ויקבץ עם ישראל עליהם], קראו התלמידים בהתרגשות והכריזו בקול גדול - 'קומי שבי ירושלים' - "התפתחי מוסרי צווארך קומי שבי ירושלם ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם. מאז הוחל רוח ה' לפעמו, באיש אלהים צדיק מתהלך לתומו, רועה נאמן

לישראל, נודע ביהודה ובישראל גדול שמו, מארי דארעא קדישא לרעות ביעקב עמו, ותהי המשרה על שכמו, האי תנא ירושלמא עטרת ראשנו הרב המאור הגדול החסיד המפורסם, כל קביל די רוח אלדין בי' אשתכח מנחם שמו מענדל נ"ע, אשר יצק מים על ידי רבנו אליהו החסיד מווילנא זי"ע הרב דומה למלאך ה' איש אלהים קדוש ונורא רבן שכבה^[יד], וע"י החזיק הרב המובהק המפורסם המנוח מהר"ש זלמן שפירא ז"ל, קמו ונתעוררו לשבר בת עמנו וציון הק'^[טו]".

הקבר, ועתה אנו מקווים ל'התנערי מעפר קומי', וזה ע"י 'קומי שבי ירושלים'.

והנה הגרמ"מ כתב: "לשוב למקומנו האמיתי", ולא כותב "לעלות לארץ ישראל" גרידא.

זאת אומרת, מדובר למעשה בלשוב מהגלות חזרה

לאר"י - שיבת ציון. וכן אחרי

שעלו תלמידי הגר"א, מדברים

באגרת הידועה בשם ארץ

ישראל על "קיבוץ בנים לתוכה

שמסרו נפש עבורה, ועי"כ

קרנה של תורה מתרוממת".

"עתה ברוך המקום המרחם

על הארץ ופקד אותי

בקיבוץ בנים אשר לכל דבר

שבקדושה מזומנים, מסרו

נפשם עבורי, ובי הם חונים,

המה המתאספים להרים

קרנה של תורה...". כמו כן

רואים, שביאתם לארץ היא

בבחינת קיבוץ ופקידה, וכוונתם למסור נפשם על

הארץ, ולא דווקא לשם התעלות ופרישות גרידא.

כמו כן מבשרים שם: "הארץ מתעוררת והארץ

מבשרת^[יא]".

עוד הוא מדבר על 'מנחם ציון בבנין ירושלים

ובבנין' לשון הווה, והיינו שחלק מהניחוס של

ירושלים זה ע"י הבנים הבאים ושבים אליה.

אחרי שנים ספורות הוא בונה במסירות נפש

אחת מחורבות ירושלים כביטוי ל"אתחלתא

[יא] אגרת תלמידי הגר"א מצפת משנת תק"ע, מתוך - א' יערי, אגרות ארץ-ישראל, תש"ג אגרת נא.

[יב] "ובנדון החורבה בפרט אשר היינו מוכרחים להכניס גופנו ומאודנו לפדותה מיד זרים עריצים... ולכל ישימו ח"ו שקוץ משומם, במקום אשר התפללו אבותינו הקדושים האשכנזים... ובטוחנו למזורים שכמותם רודפי צדק אשר מעולם, כי יצאו לקראת דברינו בשמחה, כי ברוך ה' כך עלתה בימינו אתחלתא דגאולה" - השיבה לירושלים עמ' 28. תצלום של מסמך זה מוצג בפתח בית הכנסת החורבה בעיר העתיקה כיום.

[יג] נדפס בראשית כתבי הגרמ"מ, ירושלים תשס"ד.

[יד] מהתיבות 'ותהי המשרה על שכמו אשר יצק מים ע"י אליהו', ניתן אולי להבין שר' מנחם קיבל משרה וציווי מהגר"א לבנות את ירושלים, וידוע שהגר"א היה מתגלה בהקיץ לר' מענדל בירושלים כעדותו בכתביו.

[טו] 'גנוי ירושלים' ח"ב, אגרת א. יתכן, שזה היה המקור להנהגת חבורת החורבה להפסיק לומר לזמן קצוב את הנוסח 'התנערי מעפר קומי' ב'לכה דודי' לפי משמעות המכתב של הרב לעהרן לר' ישראל משקלוב. עיין בספר 'השיבה לירושלים'.

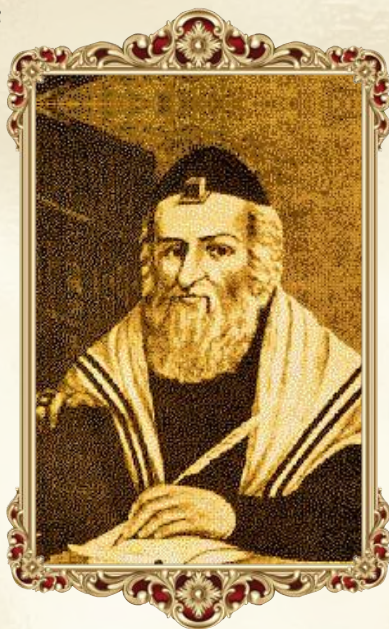

עליית תלמידי הגר"א ומטרתה

הרב יצחק ברזילי

[פרק שני]

לישראל, נודע ביהודה וכישראל גדול שמו, מארי דארעא קדישא לרעות ביעקב עמו, ותהי המשרה על שכמו, האי תנא ירושלמאה עטרת ראשנו הרב המאור הגדול החסיד המפורסם, כל קביל די רוח אהין ביה אשתכח מנחם שמו מענדל נ"ע, אשר יצק מים על ידי רבינו אליהו החסיד מווילנא זי"ע הרב דומה למלאך ה' איש אלהים קדוש ונורא רבן שכבה"ג^[א], וע"י החזיק הרב המובהק המפורסם המנוח מהר"ש זלמן שפירא ז"ל, קמו ונתעוררו לשבר בת עמינו וציון הק"א^[ב].

וכבר כתב הגר"א: כתיב ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיה ב טו) כלומר שתחילה תפדה ציון ואחר כך 'ושביה', לכן אמר בתחילה בהגדה של פסח 'לשנה הבאה בירושלים' - היא גאולה לירושלים, ואח"כ 'לשנה הבאה בני חורין' - היא גאולה לישראל^[א]. ורבי מנחם מנדל משקלוב כותב בהקדמה להגדה

בפרק הקודם הצגנו מספר מקורות המאששים את העובדה, ולפיה הגר"א ותלמידיו הבינו, כי הגיעה עת לפעול בעולם המעשה למען גאולת ישראל, ועל רקע הבנה זו יש לראות את עליית התלמידים וכל פועלם באותה תקופה. לתועלת הקוראים ולשם הרציפות, נביא תחילה את הפסקה האחרונה שהובאה בפרק הראשון, ואחרי נמשיך בדברים -

והנה באגרת ששלחו מנהיגי העדה אחר שקבלו הפיראמן בשנת תקצ"ו ממלך מצרים לבנות את החורבה, בשנת 'אקבץ' עלו לנקבציו' נכלומר, שהם הנקבצים הראשונים, ומקווים שה' יוסיף ויקבץ עם ישראל עליהם קראו התלמידים בהתרגשות והכריזו בקול גדול - "קומי שבי ירושלים": התפתחי מוסרי

צווארך קומי שבי ירושלם ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם. מאז הוחלל רוח ה' לפעמו, באיש אלהים צדיק מתהלך לתומו, רועה נאמן

[א] מהתיבות 'ותהי המשרה על שכמו אשר יצק מים ע"י אליהו' ניתן אולי להבין, כי ר' מנחם קיבל משרה וציווי מהגר"א לבנות את ירושלים. וידוע, שהגר"א היה מתגלה בהקין לר' מענדל ביום כעדותו בכתביו.

[ב] 'גנוי ירושלים' ח"ב, אגרת א'. יתכן שזה היה המקור להנהגת חבורת החורבה להפסיק לומר לזמן קצוב את הנוסח 'התנערי מעפר קומו' ב'לכה דודי' לפי משמעות המכתב של הרב לעהרן לר' ישראל משקלוב. עיין בספר 'השיבה לים'.

[ג] הגדה של פסח עם פירוש הגר"א פראג תקע"ה דף נ"ב.

ושם נפשו בכפו והכניס עצמו לכתחלה בסכנה עצומה מלבד כל יד עמל ותלאה אשר מצאתהו בדרך אשר תלא העט לפרטם^[א].

של פסח שנים ספורות קודם שעלה: "ויקרים בנו השתא הכא לשנה הבאה בירושלים"^[א].

הגר"א מכין את תלמידיו לעולות לארץ ישראל

עובדה שיכולה ללמד על ההכנה שהכין הגר"א את תלמידיו ואת עם ישראל לקראת עליה לארץ ישראל, ניתן ללמוד מבני הגר"א, אשר מספרים שמשנת תק"מ הקים הגר"א בית מדרש ששם לימדם יסודי הלימוד - "ולהשלים את בני דורו, יסד בית מלא תורה, להיות אנשי תמיד עומדים על משמרתם סביב לשולחן ה'. דשנים ורעננים ממקרא משנה וגמרא, והוא גם הוא היה מסב עמם בראש לעיתים קבועים, וסידר לפניהם מעשה השולחן, לכל מעשה עבודתם, איך במעט שנים יזכו לדעת כל התלמוד ערוך בפיהם, וידעו מקור הדינים והתורות של כל ארבעה טורים בתכלית השלמות. הזהיר שלא לעסוק בפלפול^[א]... וקימו וקבלו עליהם ולמדו בחיים חיותו שמונה עשרה שנה והוא היה נהנה מנחת רוח שנעשה רצונו הטוב". עפ"י כת"י שרשמו

משנת תק"מ הקים הגר"א בית מדרש ששם לימדם יסודי הלימוד - "ולהשלים את בני דורו, יסד בית מלא תורה, להיות אנשי תמיד עומדים על משמרתם סביב לשולחן ה'. דשנים ורעננים ממקרא משנה וגמרא, והוא גם הוא היה מסב עמם בראש לעיתים קבועים, וסידר לפניהם מעשה השולחן, לכל מעשה עבודתם... עפ"י כת"י שרשמו תלמידי הגר"א, כתבים שבחלקם הגדול גם נדפסו בספרי הגר"א, ומצויים כיום בידיו, מתברר כי בהדרגתו עסקו תלמידיו בעיקר בהלכות התלויות בארץ, בסוגיות בתלמוד ירושלמי, בסדרי זרעים, טהרות וקדשים, ובספרי קבלה

הראשון שמצינו שכתב מפורשות שהתלמידים עלו במצות הגר"א הוא סופר הכולל ומנהיגה עשרות בשנים משנת תרכ"ו ה"ה ר' יוסף ריבלין, בעיתון הצבי תרמ"ו: "ויהי בהוסד תחלת ישוב אה"ק במצות הגר"א מווילנא ז"ל ע"י תלמידיו הגאונים זיע"א אשר חרפו נפשם לגשת אל הקדש, ויהי גם הרח"כ בין העולים וילך אתו אברהם, הוא אברהם אשר עסקנו בקבורתו היום. בן עשרים ושלש היה אברהם בצאתו מחו"ל וילכו באוניות תורן בלב ים סוער בין שורדי ים ורודפי אניות, כי לא כהימים האלה הימים הראשונים למסע הים. בימים האלה כהולך בחליל ילך אדם מקצה ארץ עד קצהו באין מגור ופחד, ובימים מועטים

תלמידי הגר"א, כתבים שבחלקם הגדול גם נדפסו בספרי הגר"א, ומצויים כיום בידיו, מתברר כי

יבא למחוז חפצו על כנפי אש וקטור, אך הימים הראשונים כי הלך איש בדרך רחוקה כזו דרך ים,

[ד] הקדמתו לפירוש הגר"א על הגדה של פסח, הורדנה תקס"ה.

[ה] ר' יוסף ריבלין עלה ארצה בשנת תר"ד עם אביו בעקבות זקנו ר' משה מגיד שעלה בשנת תר"א, ור' הלל ריבלין מרואי פני הגר"א שעלה בשנת תקצ"ב, בנו של תלמיד הגר"א ר' בנימין שהתחל לעלות בשנת תקע"ב ונפטר בדרכו לא"י, והכיר רבים ממשפחות תלמידי הגר"א שעלו ארצה, כמו ר' אריה נאמן שעבד אותו יחד בהשלמת "החורבה", וודאי שלא דיבר דופי בפיו, בפרט שדבריו כמסוּח לפי תומו בפני כל העדה ורבניו. וכן העיד הגאון ר' ישעיה חעשין בספרו "דברי ישעיה" (ט"ב), על יסוד הישוב במצוות וברכת הגר"א, ורק בכך זה היה להם הכח לעמוד בכל הניסיונות והצרות הרבות שנחתו עליהם. הני"ל היה בנו של ר' יצחק חעשין שנולד בצפת כבר בשנת תקפ"ה, וגם פעל יחד עם בני תלמידי הגר"א בכיסוס הישוב, וודאי היתה לו מסורת נאמנה מפי אבותיו.

[ו] הקדמת בניו של רבינו הגדול ז"ל לשו"ע או"ח עם ביאור הגר"א ז"ל.

וכן כותב אחד ממקורבי ותלמידי רבינו הגר"א רבי מנשה מאיליה, כי הגר"א נשלח משמיא להכין את הדרך לביאת המשיח בדרך לימודו בתורה - "אשר לפי הנראה, לפי רוב המשך גלותנו שהיא קרוב לעקבות משיחנו, ושצריך לפנות דרך לפניו, דרך האמת, כפי שכתבתי, שעיקר השתדלותנו שנהיה כלי הכנה לקבל אורה וטובה [...] וכפי הנראה ששלח לנו ד', עיר וקדיש מן שמיא, הגאון המפורסם מוהר"א זצ"ל מוילנא שהחזיר עטרת התורה ליושנה, ע"פ דרכו דרך האמת והפשוט"^[א].

ענין זה, שהגר"א היה בחינת משה כמנחיל התורה ומבארה לדור אחרון, ועל כך שבחינת משה שבו מנעה בעדו מלהיכנס לא"י - על כך גם מסרו ממשיכי דרכו. רבי אליהו רגולר אב"ד קאליש - תלמיד מובהק לר"ח מוואלווין - מסר - "כי ברור לו ממעשים, וכן מכת"י קדשו, כי הגאון נ"ע היה ניצוץ משה רבנו ע"ה, כי על כן לא נתנו לו רשות מן השמים ליכנס לאר"י"^[א]. אותו נימוק חידש רבי יצחק כהנא [תלמיד הגר"א ותלמיד חבר הגר"מ משקלווין], וזה לשונו בדבריו אודות בחינת נשמת משה - "רק בו הראשון בזמן ובמעלה מכל חכמי של עדת ישראל, הוא מרע"ה בעל רע"מ, רק שלא גילה בה רק איזה תיבות בדרך הראשונים ז"ל, ובא רעהו וחקרו הוא רבנו הגאון הגר"א ז"ל האחרון בזמן והראשון במעלה בכל חכמי ישראל הראשונים ז"ל, כאשר כתבתי לעיל אשר לדעתי בבירור הוא מ"ש לעיל רה"ק האריז"ל אשר בכל דור נשלח נשמת משיח להאיר עיני ישראל בתורה לקיים 'כי לא תשכח מפי זרעו', וכבר כתבתי בשם רע"מ ורה"ג הגר"א אשר נשמת משיח הוא ממש נשמת מרע"ה, שהוא היה גואל הראשון והאחרון... ובזה יובן ש[הגר"א] לא היה יכול לבוא לא"י קודם הזמן, כמו מרע"ה לכפר על הדור בחור"ל"^[א].

בהדרכתו עסקו תלמידיו בעיקר בהלכות התלויות בארץ, בסוגיות בתלמוד ירושלמי, בסדרי זרעים, טהרות וקדשים, ובספרי קבלה.

הענין משתלב היטב כפתור ופרח עם מה שכתב הגר"א באדרת אליהו בפרשת עקב - "כל המצוה. אמרו בספרי שיעשו כל המצות בשלימות, ולמעלה נאמר 'שמיעה', והוא לימוד, שנא' 'עקב תשמעון', ועתה אמר **תשמרון לעשות**. ושמירה היא לחזור שיהיה תלמודו בידו. **ולעשות**. היא עשית המצוה בפועל. ואמר **תשמרון לעשות**. שיחזרו ע"מ לעשות. ואמר **למען תחיון**. כי עיקר קיום המצוות תלוי בארץ, רק עתה מחויב כל אדם לשנות ולידע עשית המצות אשר יצטרך לעשותם כשיבוא לארץ. וא"ת מה לנו לחזור כל הימים, כאשר נבוא לא"י אז נחזור לעשות, על זה אמר **למען תחיון**. בזכות שתחזרו ותלמדו בח"ל - 'ורביתם' - תפרו ותרכו בזכות התורה וירשתם את הארץ בזכותה. ולביאת הארץ צריך ג' דברים - א' - הכנה לצאת מח"ל. ב' הדרך אשר ילך. ג' הביאה לא"י. וכנגדן אמר **למען תחיון ורביתם** בשביל הכנה לצאת. **ובאתם כנגד הדרך** וירשתם כנגד הביאה". נמצאנו למדים, שבשביל לבוא לארץ ישראל צריך הכנה רבתא בידיעת כל התלמוד שיהיה שגור בפיו, ולימוד כל חלקי התורה. וכבר דיין הגאון רבי נתן פרידלנד תלמידו של הגר"י סלנטר^[א], שלכאורה דברי הגר"א תמוהים, שכתב שצריך הכנה ודרך ליכנס לארץ ישראל והלא כשמשה רבינו אמר את הדברים הנ"ל היו בני ישראל סמוכים לעבר הירדן, ולא היו צריכים שום הכנה ושום דרך לילך, אלא לעבור את הנהר שרחבו חמישים אמה, ומסיק, שהם דברי נביאות מרבנו אליהו הנביא לדורותיו לצאת ולילך לארץ ישראל.

בוחר חדש וישב, בתרגום: "וְיָצָא נִפְרַע מִהֶם עַל יְדֵי מִנְּיָן אוֹתָן הַשְּׁנִיִּים שֶׁחֲסָד מִסּוֹד שֶׁל שֶׁבַע עַל חֲפָאֲתֵיכֶם. בֹּא וְרֵא, קִשְׁתִּימְנָה עֲשָׂרִים וְשָׁנִים שֶׁנָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְכָל אֶחָד מֵאוֹתָם הַעֲשָׂרָה שֶׁמִּכְרוּ אוֹתוֹ, וְצֵא לָךְ אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים. וְיָצָא תַתְעוֹרָר וְנֶאֱלָה לְיִשְׂרָאֵל בְּבִקֵּר שֶׁמִּתְחִיל לְהֵאִיר מַעֲטָה מַעֲטָה, עַד שֶׁבַע עֲשָׂרָה שָׁנִים שֶׁהִתְחַלַּק אוֹתוֹ

[א] כתבי ר' נתן פרידלנד ח"א עמ' 297.

[ח] אלפי מנשה, סימן קעז ענ' ע"ב.

[ט] עליות אליהו. ווילנא תרמ"ז, דף לט ע"ב, הע' פו.

[י] תולדות יצחק, ח"ב, ירושלים תרמ"ד, דף קג ע"א. אנקדוטה מענינת ביותר לגבי ענין זה מצינו

שבת ארץ ישראל

על הפסוק (דברים טז ז) "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה" כתב הגר"א: "אזירה טוב, יפה נוף, אקלים מזוג, משוש כל הארץ. הפך מה שאמרו המרגלים שהוציאו דיבה רעה. ומה היא הרעה? ארץ אוכלת יושביה - אזירה רעה". ועל הפסוק "ומגד ארץ ומלואה" (דברים לג טו) כתב הגר"א: "ארץ ומלואה - היא פירות ארץ ישראל, שנאמר 'ומלא ברכת ה'...' דבר אחר... ירכבהו על במתי ארץ - זה התורה בכלל, כמו שאמרו שאין תורה כתורת ארץ ישראל" [א]. ובפרשת האזינו כתב - "וגילוי של תורה הוא בארץ, כמו שאמרו 'אזירה דא' מחכים', וגם הנבואה אינה שורה אלא בא", וכו', וכמו שנאמר - מלכה ושריה בגוים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ג ט). אבל כשהיו ישראל בארץ היה גוי אחד. וכן לעתיד לבוא במהרה בימינו, אמן יהי רצון".

ובאגרת התלמידים משנת תק"ע הם משבחים ומפארים את ארץ ישראל באותם דברים - "אמת מה נהדר ישיבת הארץ הטובה, אמת מה נפלא חרכת ארצנו, אמת מה נאה קודש זיו הדר ישיבתה והליכתה שבתה וקימתה, שלותה ושלמותה, גם בחורבנה אין דמיונה בשממותה אין כמותה בשלוותה אין דכוותה".

וכקריאת יהושע וכלב כנגד המרגלים בשעתו הם מכריזים 'טובה הארץ' - טוב עפרה ואבניה, טוב תבואתה ופירותיה וירקותיה, טוב זכות אזירה, טוב השגת תורותיה, טוב ריבוי מצותיה, טוב שהרת קדושותיה, טוב הליכות ד' אמותיה.

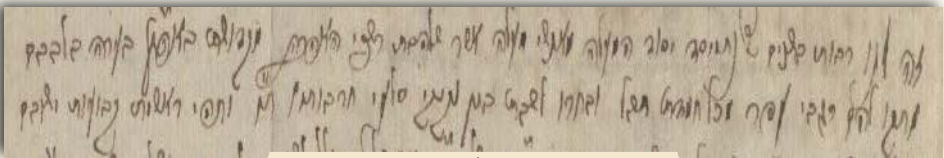
עליה כמו בימי עזרא וכורש

במכתב שפרסמו רוזני וילנא בשנת תקצ"ז, הם מכנים את עליית התלמידים לארץ ישראל "יסוד המעלה", ביטוי שנאמר אודות עליית בבל.

"זה לנו רבות בשנים שנתווסד יסוד המעלה מאנשי מעלה אשר שלהבת רשפי האהבה מקדושת אה"ק בערה בלבבם, ותיקר להם רגבי עפר מכל חמדות תבל וכחור לשבת בין חגוי סלע חרבותיו ת"ו. ותהי ראשית קביעות ישובם באה"ק צפת ת"ו... משם עלו מקצתם ההרה הר ה' ירושלים".

וזו הפסוק המופיע בעליית עזרא - "כי באַהַד לחדש הראשון הוא יסד המַעֲלָה מִבְּבֶל וּבְאַהַד לחדש החמישי בא אֶל יְרוּשָׁלַם כִּיד לְאִהִי הַטּוֹבָה עָלָיו" (עזרא ג ט).

וכן כותב גם הגאון רבי מרדכי גימפל יפה, בן להגאון רבי דובער מאוטיאן תלמיד רבינו,

מכתב רוזני וילנא משנת תקצ"ז

הגאון, "ודו"ק. והיינו, שהצדיק שמבחינת משיח בן יוסף שמעורר הגאולה במשך 17 שנים - הוא הגר"א, שנפטר כידוע בסוכות תקנ"ה. ומשנת תק"מ עד שנסתלק האי צדיק מתעוררת הגאולה. והדברים תואמים להפליא עם דברי התלמידים, שהחל משנת תק"מ עד סוף מ'יו עסק רבנו הגר"א בלהכין ולהשלים בני דורו, וכן רואים שהאמינו ברכם שהיה בבחינת משיח בן יוסף.

[יא] אדרת אליהו שם.

הצדיק, הדרגה של מו"ב. והו' שכתוב (בראשית ז) 'יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו'. שְׁהָרִי אֶזְרָא לְעַמִּד בְּפָרָן לִפְנֵי מֶדֶת הַדִּין, שְׁהָרִי נִשְׁלַמוּ חֲטָאֵי הָעוֹלָם, וְאִזּוּ (עומדים ב) 'הָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִכָּה וּבֵית עֶשָׂו לֶקֶשׁ וְדָלָקוֹ כָּהֶם וְאֶבְלָוִם'. בכת"ר ר' אברהם מרפל מתלמידי הגר"א "הזירותא דאברהם" על הזוהר (דפוס בסוף ספר הזוהר (מרגליות) עם פ"י נילוי וזכר על ידי מוסד הרב קוק בשנת ת"ע) מעיר על דברי הזוהר הללו - "אולי רמו על פטירת

נכתב - "עתה עת לדבר על ענין הכתוב בעזרא אשר הצגנו בפתיחה, כי כמקרה אבותינו עת שבו אסירי התקוה לבצרון, עת העיר ה' את רוח כורש מלך פרס וכו'" [14]. ושם נכתב, שבניית החורבה היא אות ואבן דרך על נחמת ציון: "ועל דרך ירושלם לא נטה ללכת, כי מכשולים ומעצורים רבים היו גם סכנה איומה עד מאד. עד דורנו זה חפץ ה' הצליח בידי הרבנים הגאונים הגדולים הצדיקים והקדושים ליסד ישוב מאחינו האשכנזים בעה"ק ירושלם. בשנת תקצ"ז נוסד הבית המדרש הראשון לקהל אשכנזים ונקרא בשם 'מנחם ציון' על משואות חורבת רבינו יהודא החסיד זי"ע. ובצדק נקרא השם 'מנחם ציון' להבית הזה, כאשר היום עינינו הרואות". ובחוברת היסוד של פתח תקוה נאמר - "וזכרו נא רוב התלאות אשר עברו על ראשי אבותינו הקדושים בשוכם מבלל וגם עתה עת לעשות לה', כי ארצנו לפנינו ארץ חמדה טובה ורחבה, אך לא בעצלותם ולא בשפלות ידים, רק בלב אמיץ וחזק בה', ובה' נעשה חיל והוא יבוס צרינו וכו'" [15]. ■

והוא עצמו תלמיד וולוז'ין, כי "הגאון ר' חיים מוולוז'ין, בעזר גדולי הדור, החל ביסוד המעלה ליסד ישוב בארץ הקודש" [16].

בעת שקבלו את הרשיון לבנין החורבה, דימו זאת תלמידי הגר"א להכרות כורש לבנין הבית - "כי כה אמר ה' לבנות בית, דבר אשר לא שערום אבותינו ואבות אבותינו להנתן דת המלך על כל היהודים לחוק חורבות ירושלם, ה' אמר ותהי, וגדולה בזמנה". והוא כמשקל הנאמר בהכרות כורש: "כה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה" (עזרא, א' 4). ואפשר, שהשמחה הגדולה שפרצה בירושלים באותו שנה עד שהרגישו שהגאולה ממשמשת ובאה היתה לנוכח דברי הגר"א, ולפיהם הגאולה תתחיל בפקידה כמו בזמן כורש. ואילו כשבנו ממישיכי דרכם של תלמידי הגר"א את שכונת מאה שערים ואת המושבה פתח תקוה, כבר כתבו מפורשות בחוברות התקנות, שהם במצב של עולי בבל

בעת שקבלו את הרשיון לבנין החורבה, דימו זאת תלמידי הגר"א להכרות כורש לבנין הבית - "כי כה אמר ה' לבנות בית, דבר אשר לא שערום אבותינו ואבות אבותינו להנתן דת המלך על כל היהודים לחוק חורבות ירושלם, ה' אמר ותהי, וגדולה בזמנה". והוא כמשקל הנאמר בהכרות כורש: "כה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה" (עזרא, א' 4). ואפשר, שהשמחה הגדולה שפרצה בירושלים באותו שנה עד שהרגישו שהגאולה ממשמשת ובאה היתה לנוכח דברי הגר"א, ולפיהם הגאולה תתחיל בפקידה כמו בזמן כורש" [17]. ואילו כשבנו ממישיכי דרכם של תלמידי הגר"א את שכונת מאה שערים ואת המושבה פתח תקוה, כבר כתבו מפורשות בחוברות התקנות, שהם במצב של עולי בבל. בחוברת יסוד מאה שערים

[יב] שיבת ציון, סלוצקי, ח"ב, עמוד 14.

[יג] בביאורי הגר"א לתקו"ח (פ"ד ט' ב'ד' "יומין מקרבת" כתב, וז"ל: ק' "כמ"ש וברחמים גדולים אקבץ, שיפקון בסטרא דימינא. אבל בתחלה יתער בשמאלא, שמאלו תחת לראשי. והוא יהיה פקידה כמו שהיה בבית שני בימי כורש, ולא יצאו בו. ואחר כך יתער ימינא".

[יד] ירושלים תרמ"ט.

[טו] חוברת 'הברית והזכרון' לחברת 'אגודת מיסדי הישוב' פתח תקוה.

עלית תלמידי הגר"א ומטרתה

הרב יצחק ברזילי

פרק שלישי

האי גברת ממלכת ציון המצוינת קודש הקדשים וגליל הק' ויושביה ומיישביה מכוללות כנסיא טהורה מתלמידי דבי רב תנא קדוש ה' אור העולם רבן שכ"ל בניה"ג רבינו הגאון אליהו ז"ל מק"ק ווילנא יצ"ו". משמעות הדברים, שהם לא התעסקו במצות ישיבה בארץ ישראל כמצווה פרטית, אלא בליישוב את ארץ ישראל.

כמו כן, בספר פאת השלחן^[א] כתוב שנמצאים במצב של קבוץ גלויות: "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה, ומאז חדלנו והלכנו בקרי באנו מדחי אל דחי מארצנו ובית מקדשנו ונתקטנה הארץ שהיתה ד' מאות פרסה, ובקיבוץ בניה לתוכה מתרחבת לקבץ אוכלסיה הדא היא שמה ארץ ישראל רצונה רק בשבת עם

הקדוש אהב"י בתוכה, כי ע"כ מה מאד צריכים להתגבר בקיום מצוה זו בפרט אחינו אשר זיכם אלקי הארץ ליישב בתוכה בחורבנה זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו מקדם בשמרנו המצוה הזאת, לזאת כל חרד לדבר ה' מי שיש לו קרקע בא"י יתגבר כארי לשמור כל תורת א"י"^[ב]. הדברים תואמים למה שכתב בהקדמתו לספר "תקלין חדתינ", משנת

בפרקים הקודמים הצגנו מספר מקורות המאששים את העובדה, ולפיה הגר"א ותלמידיו הבינו, כי הגיעה עת לפעול בעולם המעשה למען גאולת ישראל, ועל רקע הבנה זו יש לראות את עליית התלמידים וכל פועלם באותה תקופה. כמו-כן ראינו כיצד בפועל היו אלו תלמידי הגר"א שקמו ועשו מעשה, עלו ארצה במסירות נפש ויסדו את הישוב, והכל מתוך תקוה שבערה בלבם לכוון את חיינו הלאומיים על אדני התורה והיראה על כל המשתמע מכך. בפרק זה נביא עדויות מאותם תלמידים שזכו לכוון את הישוב, מתוכן ניתן ללמוד על הרוח שפעמה בלבם -

מייסדי הישוב ומיישביה

ר' ישראל משקלוב

משתמש במכתביו וכתביו במילים "יסודות הישוב": "ויסודות ישוב ארץ הקודש מחוץ ופנים יסדתי", "כדאי שיבוא אדם לעולם בשביל לייסד יישוב אה"ק השקולה ככל התורה כולה", "חזק אחי וקנה עוה"ב ועוה"ז בשעה אחת, כי כל ישוב אה"ק תלוי בזה". בכתב שדרות משנת תקצ"א מכנים עצמם תלמידי הגר"א "יושבי ירושלים, הגליל ומיישביה": "יחוס ויחמול על עלובת נפש

[א] סי' כט מהל' שביעית ס"ק ד.

הזה, והעידו הגאונים, שגם הגאון הגדול מוה"ר חיים וולאזין זצ"ל, אשר יצק מים ע"י אליהו [הגר"א זצוק"ל], הוא בעצמו אוה להכין מושבות בארץ הקדושה ולקנות קרקעות שם להושיב עליהם בני אדם שאינם מיושבי אוהל תורה"א^[1].

באגרת לרצ"ה קאלישר כותב הגר"א כהנא תלמיד הגר"א חבר. אחרי שהוא מאריך בחשיבותן של מצוות אלו שבסגולתן לקרב את הגאולה, הוא מצביע על כך שלפי תורת הגר"א שקיבוץ נדחי ישראל והשבתם לא"י הוא תנאי הכרחי לביאת הגואל, וממשיך בהעתקה מתוך כתב־ידו של רמ"מ משקלוב שהיה ברשותו המחזקת את תפיסתו זו: "וכן מצאתי בכתבי הרב החסיד המפורסם ר' מנחם מענדיל ז"ל תלמיד רה"ג הגר"א ז"ל, שקיבוץ גלויות בג' מצות האלו לקט שכחה ופאה כמבואר בפסוקים הנ"ל, וידוע שכל דבריו הם מפי רבו ז"ל.

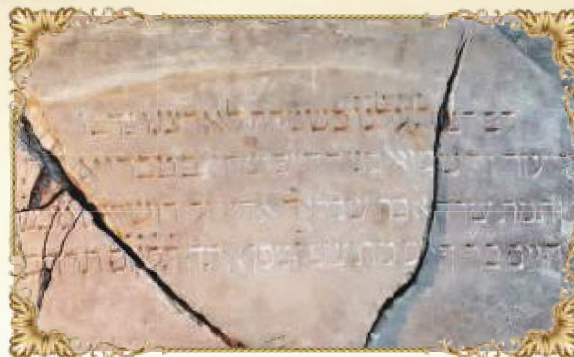
לאור זאת הוא מבכה ומצטער על הזנחת מצוות אלו, שלולי זאת היינו מזמן נגאלים: והנה לפי זה מה טוב ויפה היה הדבר הזה עלינו השארית הנמצא בעה"ק הזה וסביבותיה לאזור חיל בקיום המצות הנ"ל הנהוגות בה"א^[2].

הבימה בבית הכנסת בויז'נא בחיי הגר"א

תגלית מרגשת בליטא^[3] - לראשונה מאז תחילת פרויקט החפירות לחשיפת בית הכנסת

תקע"ב: "ונזכה שיתקבצו כל אחב"י לארה"ק. וכיון שיקובץ נידחי ישראל, מתרוממת קרן צדיקים, וכיון שתתרומם קרן צדיקים, ירושלים נבנית; וכיון שנבנית ירושלים, משיח בן דוד בא ויבנה בית המקדש. גדול יהיה כבוד הבית האחרון, ומלאה כל הארץ דעה, ועלה כבוד ה' לעולם ועד, כן יהי רצון אמן".

במכתב משנת תקצ"ו הוא כותב על עליית תלמיד הגר"א, "משך ז"ך שנה מיום אשר אלוקי הארץ זיכני לשבת על אדמת הקודש... כי פקד ה' עמו ארצו ונחלתו ועד ישראל פקודתו"א^[4]...

במאמר שפרסם הרב

קלישר בשנת תרל"ב, סיפר על תמיכת רבנים בוגרי ישיבת וולוז'ין, בתכניותיו, ועל המסורת של תלמידי הגר"א בענין יישוב ארץ ישראל שמסרו לו עליה: הנני לדבר בכבוד 'חברת ישוב ארץ ישראל', להודיע לקוראי העברי

היקר, שהרבה גדולים ממדינת רוסיה מתחברים באהבה רבה לדרוש לציון בעבודת אדמת קדש, לבנות החרבות ולנטוע הנהרסות מנחלת יעקב, אשר אין מצוה רבה כמוה. וקבלתי הרבה מכתבים משם, ובראשם משני אנשי שם, האחד הרב החכם השלם מוה"ר פינס נ"י מק"ק ראזאנא [רוז'ניו] אשר גאונים וגדולים עמו להשתדל בחברתנו. ובפרט הגאון הגדול מוה"ר מרדכי גומפל [יפה] נ"י אב"ד דשם, והגאון הגדול נ"י אבדק"ק בויסק והמה יחדו כתבו תוכחה רבה למתנגדי הענין הקדוש

[ב] אלא שר' ישראל משקלוב לכאורה סותר דבריו באגרת לעשרת השבטים, שם כתב - "אם שלא נתן רשות לכולם או רובם לעלות כחומה לא"י, ליחידים לא נאמר, שהרי מצינו שהי' זמנים שהלכו מהם לא"י, בשגם קבלה בידינו מרבתינו בעלי התלמוד ירושלמי במסכת מ"ש פ"ה שבהמ"ק עתיד להבנות קודם מלכות בית דוד, וכן גלה לנו התנא רשב"י, כי בתחלה בונה ירושלם ד', ואח"כ נדחי ישראל יכנס". וצ"ע.

[ג] סיני ה, כרך שלישי שנה חמישית, עמ' סד.

[ד] העברי, כח אד"א תרל"ב.

[ה] פורסם ע"י ר' יחיאל גולדהבר ער"פ תשע"ח.

[ו] פורסם בתמוז תשע"מ.

הרבניות המובילות בליטא בתחילת המאה ה-18. האחים הנזכרים הם בניו של ר' חיים ב"ר חיים שעפסיל'ס חתנו של ר' שבתי מווילנא".

העלייה לקראת שנת ת"ר

החוקר הנודע ד"ר אריה מורגנשטרן הוכיח^[1], וכך גם בעוד מקורות ממשפ' ריבלין ועוד, שעליית הפרושים לארץ ישראל היתה מתוך האמונה ששלב ראשון בגאולה יתחיל בשנת שש מאות לאלף השביעי^[2], וכמו שרואים שהעליה הלכה ורבחה ככל שהתקרבו לשנת ת"ר, למרות כל האסונות האדירים שתקפו את העולים המתישבים.

ואמנם הגר"א ביהל אור פרשת פקודי^[3] כותב בפשטות, שימות המשיח [בן יוסף] מתחילים בשש מאות שנה לחיי נח - היינו שנת ת"ר, וז"ל: ואלף הז' בבינה יום השבת וכן ו' ימים ויום השבת, בינה וכולל ג"ר וכו', וסוף אלף הששי הגאולה שליטת רוח לבנה עולם תתאה בעלמא עלאה שאז מתחיל היחוד, וספיר ולבנה הן ד"ו פרצופין, וז"ס שש מאות שנה לחיי נח".

וביאור דבריו הק', שאלף השישי עומד כידוע כנגד ספירת היסוד, והשש מאות הראשונות הם בחי' ו' של היסוד, והד' אחרונות הם בחי' עטרת היסוד - מלכות בסוד האות ד', ומשש מאות שנה מתחיל היחוד יסוד ומלכות - ספיר ולבנה [וכ"כ בהיכלות בראשית יהל אור יא טור ב וז"ס לבנת הספיר, ולבנה הוא נגד עטרת היסוד מלכות שנקראת לבנה כידוע] והגאולה. ענין זה מתבאר

הגדול של וילנה, אשר נשרף בשואה ונהרס ע"י הסובייטים, נחשפו במקום כתובות בשפה העברית.

לדברי החוקרים מחברת החפירות הליטאית, אשר מנהלים בליטא את החפירות, "הכתובת הגדולה והמשמעותית, משנת תקנ"ו, משלבת ביטויים מספר בראשית ומספר תהילים, והיא היתה חלק משולחן אבן לקריאת התורה אשר ניצב על הבימה המפוארת של בית הכנסת בוילנה".

הם מספרים, כי השולחן נתרם - על-פי הכתוב, על ידי שני אחים - ר' אליעזר ור' שמואל, לזכרם של אמם, שרה ושל אביהם חיים. מהכתובת

עולה, כי ר' חיים עלה מליטא לארץ, השתקע בטבריה ונפטר בירושלים. משולחן זה התבצעה קריאת התורה במשך כ-200 שנה, עד לשריפת בית הכנסת ולחורבנו הסופי בידי הסובייטים, לפני 70 שנה. כך נכתב בכתובת: 'לפרט 'תעלנו' [שנת תקנ"ו] בשמחה לארצנו. נדברו ר' אליעזר ור' שמואל בני ר' חיים שחי בטבריא תוב"ב וחי"ש תמת שרה אב"ר שבתי ד' אדר, ולירושלים 'מבשר' [שנת תקמ"ב] אתן, וא"ר חיים ב"ר חיים מת שם ז' ניסן, אתה 'תקום' [שנת תקמ"ו] תרחם ציון". לדברי החוקרים, "משפטים קצרים אלה, מצביעים על הקשר העמוק בין קהילת ליטא לבין ארץ הקודש, שהתקיים מאז ימי הגאון מווילנה ועד ימינו, ועל התקוה הגדולה לשיבת ציון ובנין ירושלם. מבירור ראשוני שערכנו עולה, כי המשפחה התורמת היתה מהמשפחות

[1] ספר השיבה לירושלים, עמוד 186 ועוד מקורות רבים שם.

[2] מקור הדברים בזהר הקדוש פרשת וירא, שם כתוב: "ובשית מאה שנין לשתיתא יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא, ויתתקן עלמא לאעלא בשביעאה. כבר נש דמתתקן ביומא שתיתא מכי ערב שמשא לאעלא בשבתא. אוף הכי נמי. וסימניך (באלפים) בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה".

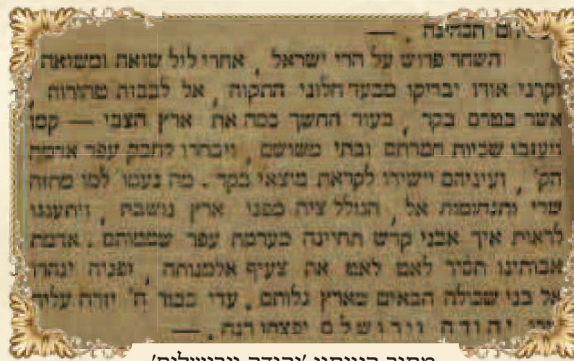
[3] היכלות ימ...

הבנין התעורותא דלעילא ובונה ירושלים ה' לשון הוה, סולם מוצב ארצה וגו'. [נזאת אומרת, תלמידי הגר"א עשו אתעורותא דלתתא, ועכשיו זכו להתעורות משמים] [יב]. כוונת ר' אריה נאמן על בית הכנסת המפואר בבנין החורבה, שפיאר ביופיו וקומתו את ירושלים - 'בית יעקב' - עליה מסר נפשו עד סוף חייו לגומרה.

רבי יוסף ריבלין:

מחזה ש-די רם ונשא נשגב וקדוש חזה הנביא בן אמוץ ברוח קדשו בנשאו משלו האדיר: "כי כאשר ירד הגשם וגו' יהיה דברי וגו' ולא ישוב וגו' כי אם עשה והצליח". כי אמנם כל חזיונות נביאנו כגשם אל בטן האדמה כן באו אל בטן הזמן אז ביום דבר ה' אותם ע"י הנביא עבדו. וכאשר תשוב האדמה ותצמיח בעת חוקה את זרועיה, כן העת הזאת לחדות לב עם הקדש תצמיח אחת אחת את יעודי נביאנו וחזונו ואת אשר הרה הזמן העבר תוליד העת האחרונה הזאת יום יום לעין כל. וכבואם כן יביאו רגש נפלא אדיר ונשגב אל לב רואם לאמר אך דבר ה' הוא הנה בא. ראשונה הלא ראיתם אחינו בקריות חוצות איך האיר הזמן פניו אל כל בני ישראל, אך בדור האחרון ובימים האחרונים האלו להראות כי דור אחרון. שובו ראו והתבוננו מאד אל עירכם ירושלים אשר עמדה שוממה אלף ושבעה מאות וארכעים שנה ואף המעט מאחב"י אשר שממו עליה נודע איך היו לשמה לביזה ולחרפות. ואך בפתע פתאם בששים שנים האחרונות היתה ירושלים עיר מושב לעמנו. ובמה? בסבל תלאות אין קץ. אז בשנת תקצ"ז בעת הרג רב בנפול מגדלים ונהפכה הארץ כמו רגע וכאלפים נפש בגליל העליון ירדו חיים

מתוך העיתון 'יהודה וירושלים'

בספד"צ בביאור הגר"א, וז"ל: "וז"ס שיעור ימות המשיח כשיעור עטרת ביסוד" [י]. ורבנו ר' אברהם שמחה מאמציסלב תלמיד הגר"ח מוולאזין מסביר את הדברים מפורשות על שנת ת"ר, שאז הוא שיעור העטרה בסוד שש מאות שנה, וז"ל:

"וכן סוד ימות המשיח כשיעור עטרה ביסוד בסוד שש מאות שנה לחיי לנח, ויתחיל סוד התיקון ולא יגמר עד ת' שנה אח"ז סוף האלף השישי וכו'" [יא]. הנ"ל היה מהמו"ל של ביאור הגר"א על ספד"צ לראשונה בשנת תק"פ כמופיע שם בהקדמתו של הגר"ח מוולאזין.

והנה גם ר' אריה ירחמיאל מרקוס, מקורבו ויד ימינו של רמ"מ משקלוב, ששימש סופר ונאמן הכולל עשרות בשנים, וגם ר' יוסף ריבלין, ששימש משנת תרכ"ו כמנהיגה הגשמי של העדה וסופרה, מתייחסים לשנת ת"ר, שאכן החל איזה תהליך של בנין ופקידה באותה שנה, וזאת כהמשך מההתעורות של העולים קודם.

רבי אריה נאמן: "מת"ר ואילך תרעין ברחמין פתיחין ונס יגון ואנחה... והיתה הרווחה וחיים בירושלים, וגם אז ניתן כל אה"ק וסוריא תחת מלך מצרים והנהגתו... ונתן רשות להקונוסוליה מכל המלכים שישבו פה עה"ק, והוקל מעלינו עול הגלות מעט, ומאז ניתן רשות לאחינו בני ישראל שיבנו ויקחו קרקעות וזכינו לבניין החורבה ושאר בנינים, ואחרון חביב בבית הכנסת שהניחו לנו אבותינו מקום להתגדר לפאר ולרומם בית אלוקינו ופאר בנינו מפורסם בכל העולם, הבנין הראשון בירושלים, וראינו בזה

[י] מהדורת וילנא תרע"ג, פ"א דף י:.

[יא] נדפס בסוף ביאור הגר"א על מגילת רות, ירושלים תרנ"ו, עמוד י.

[יב] פנקס ירושלים, גרייבסקי, תרצ"א, עמ' ג.

כשהתחילו להבנות השכונות מחוץ לחומה בירושלים, כותב שאותם אלו שעלו לארץ ישראל בעוד החושך יכסה ארץ ועיניהם יישירו לקראת מוצאי בוקר, זוכים כעת להתחיל לראות בנחמת ישראל. זה כנראה נוסח של ר' יוסף ריבלין הנ"ל.

גם הגאון רבי יצחק צבי ריבלין במכתב שפרסם, כתב על הישועה שהתחילה להצמיח לקראת ראשית המאה השביעית של האלף השישי ע"י גאוני ארץ שיסדו את שיבת ציון:

"כי עין בעין יראו, ויאמינו כי קרובה ישועתם לבא. כי ברא ה' חדשה בארץ שלא היה עד הנה מיום גלותינו מעל אדמתנו [ומאריך לתאר את קושי שעבוד הגלות משך יותר מאלף שנה] עד קרוב לראשית המאה השביעית לאלף הששי החלו לחרוד בנים מים, והתעוררו הגליות הנתונים בצפון להתלקט אחד אחד לעלות בחירוף נפש ירושלימה. ובראשם גאוני ארץ ליסד יסוד מוסד לשיבת ציון, ולהניח אבן הפינה להשיב שבות עם ה'. ובעזר ה' הרבו והגדילו כאשר עינינו הרואות היום. ואף אם האבן הזה יסדוהו הראשונים על הצדקה ועזרת אחיהם בני הגולה, מאסו אותו הבונים בדורינו זה. אכן על עין ישר לנוכח יביט מבין ויודע כי האבן הזה הוא אבן הפינה ואבן פינת יקרת אשר אך עליו יבנה ויתרומם גבה ונישא כל בית ישראל כולו ממסד ועד הטפחות. ובלעדי היסוד הזה כל יכון הישוב להתכוון בתחילה ומבלעדי הזקנים ותשושי כוח שהמה עברו כמו החלוץ לפני המחנה, לא היה עתה מקום להבאים בכוח עלומים ואמיצי אומץ. הלא ישאל השואל מדוע לא היה כזאת בימים מלפנים, וישיב אמריו לו אין זאת כי אם גדול העצה ורב עלילה המסתתר בחביון עוזו. מנהיג עולמו בחכמה עומד אחר כתלנו הוא פעל ועשה את כל אלה. לא המקרה ולא הטבע רק יד ה' עשתה את כל אלה" [טו].

כרגע ואינם. ובשנה הבאה נתרבו מספר יושביה פעמיים!! אז בעת שבות זרים חיל עמינו בכל ארץ יהודה וארץ הגליל בשנות תקצ"ד ותקצ"ט, אז בהשחת ה' את נחלתו ע"י הדבר הכבד בשנות תקצ"ח צ"ט וגם חרב וגם רעב לא תקפץ ואכלו כעפר נפש. לשנה הבאה, והנה גדל מספר עם יושב ציון. ואכן אחרי אשר כהתוך הכסף נותכנו ונצרפנו פתאום אחרי שנת הת"ר נשכחו מלב הצרות הראשונות.

מי ימלל לירושלים בהשמה ולעם הק' השוממים עליה בעוני וכל מחסור וחיים חיי צער מאשר יקדישו בני ישראל בקריות חוצות אשר יתנחלו בתוך העיר חצרות גדולות וטובות ויקימו משכנות לאביר יעקב ומתוכם בהוד הדרת קודש עומדת לנס כבוד בית יהודה הבית הכנסת הגדולה והמעטירה הכלולה בהודה והדרה בחצר רבינו יהודה החסיד ז"ל אשר ראוה מלכים ויפארוה שרים ומצוקי תבל ויהללוה. ראו עתה כי אך אחת אחת מיעודי חווינו באו ויבואו כגשם לנו. או מי הוא אשר טח מהשכיל לבבו על כל החדשות ההווים לבקרים שהמה מחזיונות נביאינו יעודי חווינו" [יז].

עוד יש לציין לגבי בנין החורבה, שתלמידי הגר"א ראו בזה אות וסימן שה' חפץ בעם ישראל ובארצו, ובקרוב יביא את הגאולה, בקבלת הפיראמן הנ"ל בשנת תקצ"ו הם כותבים: "כי לולא ה' חפץ בנו לא הראנו את כל אלה - להביאנו אל המנוחה ואל הנחלה, סימנא מלתא היא אתחלתא דגאולה. ברוך המקום אשר בחר בנו להשיבנו אל נחלת אבותנו ואחוזתנו, ולזכותנו כהיום הזה לראות עוד בנחמת ציון מעט בגלותינו לנחמינו". וכך גם כותב סופר הכולל ר' יוסף ריבלין עשרות שנים אח"כ: "והבית הזה הראנו לדעת כי חפץ ד' בנו ובארצו וישוב וירחמנו יבנה בית בחירתנו בב"י" [יח].

עוד רמז להנ"ל: בעיתון 'יהודה וירושלים',

[יג] המגיד, טו בתמוז תרכ"ה.

[יד] המגיד, כה בתשרי תרכ"ה.

[טו] מכתב של רבי יצחק צבי אל המתנגדים ליסוד 'נחלת רמה' שיסד בשנת תרמ"ו [מתוך מאמר של הסופר הנודע ר' יחיאל גולדהבר, שיצא לאור בקרוב. תודתי מסורה אליו על רשותו להדפיסו כאן].

עלית תלמידי הגר"א ומטרתה

הרב יצחק ברזילי

[פרק רביעי]

של השולטן התורכי, כשהוא מוחלש ונתון לחסות בריטניה. מכאן ואילך גדלה מעורבותה של מעצמה אירופית זו בחיי הארץ, והקונסולים שלה, שנהנו ממעמד גבוה בעיני התורכים, הפכו להיות מגניהם של יהודי הארץ, דבר שאפשר את המשך התפתחותו המהירה של הישוב היהודי. הצהרת בלפור, שנתנה קרוב לשמונים שנה מאוחר יותר, היתה פְּרָם הבשל של המדיניות הבריטית והלכי רוח שרווחו בבריטניה עשרות שנים קודם לכן. מכאן נראה בעליל, שהתעוררות תלמידי הגר"א, הבעש"ט, בעל התניא והחת"ס גרמה להכרת האומות, ולנתינת רשיון ליישב את ארץ ישראל ביהודים.

ומה עוד קרה בשנת ת"ר:

הלורד האנגלי שייפטסברי פועל באנגליה לנטוע את העם היהודי בארץ אבותיו.

בקיץ של השנה ההיא, הגיש שייפטסברי תזכיר לשר החוץ - הלורד פלמרסטון - אודות החזרת היהודים לארץ ישראל, וב-11 לאוגוסט הורה השר לשגרירו באיסטנבול להמליץ בתוקף בפני הממשלה הטורקית על מתן כל עידוד צודק ליהודי אירופה לשוב לא"י. ב-17 לאוגוסט, צידד הטיימס הלונדוני במאמר ראשי בתוכנית "לנטוע את העם היהודי בארץ אבותיו", תכנית מעשית של תבונה מדינית.

באותה שנה - מבוצעות רפורמות בחוק הטורקי, שהתבטאו בהענקת זכויות למיעוטים. החיים הופכים בטוחים ומסודרים יותר, דבר המעודד עלייה.

באותה שנה - חידוש חוקת הקפיטולציות, אשר מאות שנים לא הוגשמה כלל. חוקה זו קובעת, ששתינים זרים אינם כפופים לשיפוט

בפרקים הקודמים הצגנו מספר מקורות המאששים את העובדה, ולפיה הגר"א ותלמידיו הבינו, כי הגיעה עת לפעול בעולם המעשה למען גאולת ישראל, ועל רקע הבנה זו יש לראות את עליית התלמידים וכל פועלם באותה תקופה. כמו-כן ראינו כיצד בפועל היו אלו תלמידי הגר"א שקמו ועשו מעשה, עלו ארצה במסירות נפש ויסדו את הישוב, והכל מתוך תקווה שבערה בלבם לכוון את חיינו הלאומיים על אדני התורה והיראה על כל המשתמע מכך. לאחר מכן הבאנו עדויות מאותם תלמידים שזכו לכוון את הישוב, מתוכן ניתן ללמוד על הרוח שפעמה בלבם. בפרק זה, האחרון בסדרה, נעסוק בכתב-חידה מפתיע, אשר שופך אור על תשוקת העליה בקרב תלמידי הגר"א ויחסם החם כלפי ארץ-ישראל כמקום השכנת השכינה.

מאורעות שנת ת"ר - אתחלתא דגאולה

בשנת ת"ר כונסה בלונדון ועידה, בה דנו המעצמות על גורלה של ארץ ישראל. על הפרק עמדו שתי הצעות שעתידות היו לסכן את המשך שיבת היהודים לארץ. ההצעה הראשונה גרסה את הפיכתן של ארץ ישראל וירושלים לאזור בינלאומי בהשפעה נוצרית קתולית רח"ל. ההצעה השנייה היתה להשאיר את שלטונו של מוחמד עלי על הארץ, ובכך להביא להקמתה של מדינה חדשה, שהיסוד האתני המוביל בה יהיה האומה הערבית.

אולם הבריטים, שהתרשמו מעדויות אנשיהם על הנהירה היהודית לארץ ישראל, לחצו לקבלתה של האפשרות השלישית, שהיתה בעלת משמעות קריטית להמשך התפתחותו של היישוב היהודי הקטן - החזרתה של ארץ ישראל לשלטונו

והעירו את לבב נדיבמו לחזק מוסדות תבל אשר ה' דורש אותה דבעי דרישה^[א]. להקבץ בה יגיעי תורותינו הק' להיות אם הבנים שמחה לבת ציון הנדחה.... תורות ותפילות תורה ו... והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה. ותהי ראשית מושבתם בגליל העליון עה"ק צפת ת"ו ואחר נפוצו מיקירי אחינו לפעה"ק ירושלם תוב"ב, וחפץ ה'... זו וזו עלתה בידם, ותהי המחצה מעדת ה' כולים עדת פרושים הי"ו על צפת ת"ו ומחצתם בהר ציון ת". מה נאוו על ההרים הקול קול יעקב... על טהרת הקודש מתקדשים ומטהרים, כנחלים נטיו כי הרחיב ה' לנו ויאר לנו בשערי בת ציון המצוינים בהלכה. כל העמים ראו כן תמהו מה יקר ומה נעים העדה הזאת כולם אהובים כולם ברוכים האנשים האלה שלמים לעזרת ה' בגבורים, והיו רבים מתקנאים קנאת סופרים...".

על כל פנים אותי צדו דווקא המילים שלכאורה נראות הכי פחות חשובות; משפט שבקריאה מהירה כלל לא שמים לב אליו, אבל בו בוחר רבי משה מגיד לפתוח את מכתבו המרתק, המספר על יסוד ה'ישוב' על שם הגר"א. וכך הוא פותח: "שלמא רבא ונפישא מאלהא קדישא דקרתא קדישא, למעלת הוד הדרת... מוהר"ר מאיר... אב"ד דק"ק אונגוואהר והגליל יע"א". שימו לב שוב למילים הראשונות בשלוש שורות הפתיחה. בשונה מהמשך המכתב, הן כתובות בארמית. הביטוי "שלמא רבא ונפישא" מצוי לרוב במכתבי רבנים מהדורות האחרונים, ואין בו ייחודיות. אולם ארבעת המילים שבאות אחר כך הן מעניינות מאוד. אין כאן ברכת שלום מאת כותב המכתב, אלא מאת "אלהא קדישא דקרתא קדישא", כלומר: הקב"ה השוכן בעיר הקודש

הטורקי, אלא לשיפוט המדינה שלהם. דבר זה הגן על היהודים מהגזרות השרירותיות של השלטון הטורקי, וכמו כן הביא לפתיחת קונסוליות זרות בירושלים – מה שגורם לכך שכספי החלוקה מועברים מעכשיו בצורה בטוחה ומסודרת דרך הקונסוליות, במקום לעבור בדרך לא דרך עם שליחים הנשדדים לא פעם בדרכים^[א]

מכתב ר' משה ריבלין "הדורש לציון"

לאחרונה הגיע אלי צילום מכתב של רבי משה ריבלין, הנקרא "רבי משה מגיד" ו"דורש לציון". במכתב זה משנת תר"ג, הוא מספר על קורות התיסדותה של עדת הפרושים בארץ, תלמידי הגר"א^[ב].

וזו תוכנה: "שאלו שלום ירושלים, עומדות רגלינו בשערך ירושלים בצלותא ובבעותא בעד אוהבין ובפרט בעד דורשי שלום בניך בוניך המחזיקים בעץ החיים ומצדיקי הרבים ככוכבי אור ליושבי בתוככי ירושלים ככוכבים זיהירו, יגדלו ויאדירו ובכל עוז והדר יתהדרו ובכל הוד ותפארת יתפארו ועד כי יבא שילה בב"א. תהילת ה' בפינו כעל כל טוב אשר גמלנו, אף יקרת יסודתינו מאז הוקם על שם רב האי גאון עוזינו רשכבה"ג רבינו אליהו זצוק"ל מוילנה ע"י תלמידיו הקדושים מנוחי נפש זיע"א בעלותם ההרה עטרת שכנתנו להאירה ויסעו כצאן עמו

[א] השיבה לירושלים, ד"ר אריה מורנגשטרן, פרק סיכום עמ' 374. וכן בספרו של אליעזר בארי "ראשית הסמכסן – ערב" עמ' 36.

[ב] המכתבים נמצאים כעת בארכיון הכללי לתולדות עם ישראל תיק P330 בארכיונו של ד"ר אריה מורנגשטרן, ותודתי העמוקה נתונה אליו על כל עזרתו בנפש חפצה, והסכמתו לצטט ולהעתיק מספריו.

[ג] נוסח המכתב מזכיר מאוד את אגרת הכולל משנת תק"ע שהנסיעה היתה להאיר את עמרת שכנתנו להיות אם הבנים שמחה, וכאן מוסיף הביטוי "ויסעו כצאן עמו" היינו שהיתה כאן נסיעה מאורגנת בראשות תלמידי הגר"א כדוגמת מסע ישראל במדבר שעליו נאמר פסוק זה בתהילים. כמו כן הלילה משמר והיום מלאכה הוא ביטוי מעליית עזרא.

לאחרים בחדר"ג.^[א]

והנה למרכה הפלא האגרת שלפנינו, המספרת על הישוב הנוסד בארץ על ידי תלמידי הגר"א, על שם רכס, פותח בדיוק באותה צורה שפותחת 'אגרת הקודש' המיוחסת לגר"א, המרמזת על הגאולה העתידה! אודה, כי כרגע איני יודע מהי משמעות הדברים, והאם אפשר לקבוע בוודאות שרבי משה מגיד במכוון פתח את מכתבו באותה צורה בה נפתחת האיגרת הפלאית המיוחסת לגר"א. אך אין ספק, שהדמיון הבולט אומר דרשני.

מכתב הגר"א

ירושלים, אשר ממנה נשלח המכתב, ועל אודותיה מדבר המכתב. חפשתי במאגר 'אוצר החכמה' את שרשרת המילים הללו, ונוכחתי שמדובר בביטוי נדיר מאוד. הוא לא מצוי כלל אלא פעם אחת, במקור אחד ויחיד, אשר צוטט פעמים רבות. "מאלקא רבא קדישא, דשכין שמיה בקרתא קדישא, שלמא רבא ונפישא, לעמיה קדישא ופרישא, ע"י הדא איגרתא קדישא" - כך פותחת אגרת החידה, שכתב הגר"א, או בנו ותלמידו רבי אברהם (הרב פינפער מו"ל וילנא מסיק בשם הרד"ל, שהגר"א כתב).^[א]

רבים עמדו בנסיון להבין את משמעות החידה, ומדוע הוצפנה, ועדיין רב הנסתר על הנגלה. ד"ר אריה מורגנשטרן מצא העתקה של האגרת בכתב-ידו של רבי ישראל משקלוב [תלמידו המובהק של הגר"א ומראשי קבוצת תלמידיו העולים ארצה]. רבי ישראל כתב אותה בדף הפתיחה לספר 'איל משולש' של הגר"א, על אותו דף בו כתב חשבונות קץ. ניתן להסיק מכך, שרבי ישראל משקלוב ככל הנראה הבין, שתוכן האגרת קשור לגאולה.^[א] נראה גם קצת, לפי זה שהוא ייחס לה חשיבות מרובה, שמחבר האגרת הוא הגר"א ולא רבי אברהם. כמו כן נמצאה האגרת המקורית שנשלחה אל ר' ישראל כשישימש מ"מ דשקלוב מאמציסלב, עוד בטרם צאתו לארץ ישראל, שם נכתב בהדגשה שלא ימסור אותה

האם הגר"א נתן סימן שיעלֹו בשנת תק"ע בשופר?

לכאורה הדבר אומר דרשני, מדוע הגר"א נתן אות וסימן דווקא על פטירת בנו אברהם בצעירותו? והנה עלה בדעתי רעיון מענין ומפתיע, הכל כמובן בדרך אפשר, בדרך לימוד ולא חלילה בדרך ודאות כמתימר להבין לאשורם דברים העומדים ברומו של עולם, שגנוס רבנו הגר"א.

א. לכאורה המכתב נכתב בשנת תקמ"א - שנת ישראל. שנה ראשונה מהח"י שנה של הכנה בלימוד כל מקצעות התורה בבית

[ד] מסורת התורה והנביאים - הרב פינפער, תרס"ו. עמוד 8. ואילו בקובץ תורה מציון, ירושלים תרנ"ח עמוד 4, מביא הלה עדות מפי נכדו של ר' אברהם בן הגר"א, שסבתו ספרה לו, שר' אברהם כתבה חודשיים לפני פטירתו בעת ביקורו בעיר ויסטניץ, וככה כשכתבו, ולכאורה ראייה לכך, שכתוב בכותרת המכתב 'יום ג' פרשת לך', שזה יוצא בחודשיים קודם פטירתו. אך שיהיה, נראה שרוחו של הגר"א מרחפת על פני המכתב הפלאי, וכפי שציינו הנ"ל, שלא נראה שר' אברהם מודליה ידבר נפלאות בשם ה' השוכן בציון לכל עם ה', ויתכן שהעתיק מכתב מהגר"א, או שהיה לו גילוי או קבלה מאביו.

[ה] גאולה בדרך הטבע, עמוד 174.

היחידה שלאורה האומה יכולה וחייבת להתנהל. לא נוותר על התוכן האדיר של עגלתנו רק משום שמפרי ברית בנו עגלה ריקה עם מנוע עוצמתי שנועד לדרוס אותנו. נבנה מנוע משלנו [או שניטול את שלהם, לא זה הנידון כרגע], נעניק עוצמה לתוכן הרוחני האדיר שיש לנו, ונוריד את תורתנו הנשגבה והאדירה לעולם המעשה, כפי שהיא נועדה להיות באמת.

מי שהבין יעוד זה כבר לפני 150 שנה היה הגאון האדיר רבי עקיבה יוסף שלזינגר, שאת יום השנה ה-100 לפטירתו זכינו לציין בראש חודש אייר באירוע מיוחד שנערך בבית שמש, וקודם לכן - בגליון מיוחד שעיקרו הוקדש לדמותו ולמורשתו. כיום יותר מתמיד ראוי לשנן את העיקרים שהנחיל לנו, כי בנפשנו הדבר. ניתן עדיין לקבל את הגליון המודפס וכן ניתן לקבל גליון בדוא"ל בכתובת kdst.office@gmail.com

הבה נבנה יחדיו את המנוע, שיסייע את העגלה המלאה של יראי ה' לחוף המבטחים של הגאולה השלמה, במהרה בימינו! ■

נכסי הרוח שלנו בכל הכח, ולא לאפשר לזרים שום דריסת רגל. כמובן, שמאבק זה חשוב וראוי, אך נותרת בעיה אחת - אין לנו מנוע! ניתן אולי למצער נזקים, לעכב תהליכים הרסניים, להקשות על אויבי היהדות להפעיל את זממם, אך כל המאבק כולו לא יהיה אלא קרב מאסף, בלא שום תכנית לנצחון. מאבק שתכליתו השרדות בלבד - אין סיכוי שיסתיים בהכרעה ונצחון.

נותרת גישה אחת רביעית, גישה מהפכנית אם תרצו לקרוא לה כך, אך היא הגישה היחידה שמעניקה חזון, תנופה ותקווה לנצחון בקרב האיתנים הזה על רוח האומה. את הקו הזה מתווה אגודה 'קדושת ציון', וכבר שנים שהיא מנסה בכל הכח להחדיר אותו בלב הציבור התורני. עלינו ליטול את המנוע ולרתום אותו לעגלה שלנו. המדינה היא שלנו, שלוחותיה צריכות לשרת את עם ה' כפי רצון התורה! תורתנו תורת חיים היא, ויש לה תכניות ופתרונות לכל השאלות העולות בחיי האומה, גם כיום, וגם בעוד מאתיים שנה! לא תהא כהנת כפונדקית! עלינו לשכנע קודם כל את עצמנו - את קהל יראי ה' - ובהמשך את כלל ישראל כולו - שתורת ה' היא התכנית

המשך עלית תלמידי הגר"א ומטרתה

הגר"א כנז"ל. או שמא היא נכתבה דייקא לר' ישראל משקלוב כדלעיל.

ב. הגר"א, שלכאורה מדבר בשם ארץ ישראל - 'אמכם ציון' - נתן אות לדבריו למה שיקרה - פטירת בנו אברהם בכ"ו כסליו בן מ"ב [רמ"ח גימ' אברהם, ב"ן ס"ג גימ' אליהו וחנה, כך פתר הרב פינפער]. והנה ידוע, שהנז"ל נפטר בחנוכה תקס"ט. יתכן, וזה היה האות והסימן לתלמידיו מתי לעלות לארץ ישראל - אחרי פטירתו של בנו בכסלו תקס"ט, שהרי אז בדיוק החלו רוב תלמידיו להתחיל להתכונן לנסיעה לארץ ישראל - רבי סעדיה משקלוב עם שיירתו, בה היה רבי חיים כהן, הגיעו באלול תקס"ט, ורבי ישראל עם קבוצתו חנו את פני העיר צפ"ת בתשרי תק"ע. ואולי בהשערה, המשפט לתקעב"ג מורה על

שנת תק"ע בשופר גדול - שנה שהגיעו רוב תלמידי הגר"א לצפת. בכת"י העתקה של ר' ישראל משקלוב כתב 'תק"ע ב"ג' בשתי מילים. [מלבד רמ"מ שעלה קודם, אולי להכשיר את המשך העליה].

ג. מ"מ רואים במכתב את ההדגש של הדיבור בשם ה' השוכן בירושלים, ו'אמכם ציון'. ברור למדי, כי המכתב הזה הוא רמז לעליה לארץ ישראל. גם באגרת הכולל משנת תק"ע, מכנים תלמידי הגר"א את ארץ ישראל בשם "אמכם שורש נשמתכם".

וה' יעזור, שנזכה בקרוב ממש לראות, כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, וגאולה שלמה בכל הענינים כשאיפת רבותינו מייסדי הישוב בביאת בן דוד משיחנו בב"א. ■